

Hrst zkušeností

Jsou dávno pryč ty doby, kdy mládež s uctivou pozorností naslouchala starcům, dychtivá slyšet jejich zkušenost. Svět se velice rychle mění, čím dál tím častěji přináší nové poznatky, vynálezy, hodnotové postoje a zvyky, kterým se mladí rychle přizpůsobují, zatímco staří na ně hledí často jen s bezmocným údivem. K čemu by tedy mladým byla zkušenost, kterou generace jejich rodičů a prarodičů nahromadily svým životem? Ironická přezíravost, s kterou mladí pomíjejí názory svých předků, je docela pochopitelná. To ale neznamená, že je plně oprávněná. Jsou některé podstatné rysy, v nichž se lidský život příliš nemění po celá staletí. A jsou to právě ony, v kterých lidé často z hlouposti či nezkušenosti působí utrpení sami sobě nebo blízkým lidem ve svém okolí. Zkušenost těch, kteří si mnohými krizemi života už prošli, tu může zapůsobit aspoň jako varování.

I když je většina zkušenosti nepřenositelná, protože prostě nelze přímo předat zážitek, existují poznatky, které lze vyjádřit slovy pro kohokoliv, kdo chce naslouchat, a které mohou pomoci mladším vyhnout se některým hrubým chybám v životě. Uvádím tady hrst těch, které se mi v přítomné chvíli zdají být nejdůležitější. Je mi přes sedmdesát v době, kdy je píšu; nejsou to však jenom názory starce: zastával jsem je už na vrcholu svého života a poslední desítky let mě jenom utvrdily v přesvědčení o jejich platnosti.

1. Nikdo z nás není středem vesmíru. To sice každý slovy uznává, trvá však řadu let, než člověk doopravdy pochopí, že potřeby a city druhých kolem něho jsou podobně důležité jako jeho vlastní. Někdo to nepochopí nikdy, ke škodě své vlastní i svého okolí.

2. Je stejně pošetilé, myslet si, že všichni ostatní jsou ve svých postojích, názorech a touhách stejní jako já, jako že naopak jsou všichni ve všem všudy jiní. Samozřejmost, s jakou člověk v mladém věku očekává, že svět přijme jeho snahy bez odporu nebo s nadšením, tak jako kdysi jeho rodiče, narazí skoro vždy na bolestivou korekci. Na druhé straně nikdo není výjimečný natolik, aby s druhými nesdílel společný svět. Extrémní samota je příznak chyby v cítění či nazírání.

3. Všichni jsme smrtelní a všichni máme v sobě uložen strach ze své konečnosti. Pro tento strach si lidé vytvořili řadu mýtů, které v smrti vidí bránu k jiné formě osobního života. Dle mého názoru je smrt jen přirozeným protipólem zrození: tak jako moje tělo vzniklo ze zárodku, stvořeného rodiči, a moje osobnost se zformovala na podkladě toho, co tu jiní zanechali, tak stejně moje přítomnost zde ve světě přispěje v zárodečné formě k dalším zrozením a růstům. Přesto, že perspektivy mé existence se tak v obou směrech rozprostírají do nedohledna, vlastní vědomý život je ten jediný, který kdy budu mít. Vědomí jeho neodvratné konečnosti má však smysl pouze v tom, že mě nabádá, abych si vážil svého života a snažil se jej v každé chvíli plně žít.

4. Ačkoliv život zcela jistě není obchod, není v něm nic zcela zadarmo. Za vše se musí nějak platit – byť třeba jenom tak, že volbou jedné možnosti v té nepřeberné rozmanitosti ztrácíme pro tu chvíli a často napořád možnosti jiné.

5. To platí také o štěstí. Představa, že mohu být stále jenom šťastný, je nebezpečný klam: co může doopravdy beze změny trvat, je jen otažitý klid; jsem-li však schopen v sobě vznítit záři štěstí, musím být připraven, že za to také musím někdy prožít chvíle bolesti a žalu. Duševně nikdy netrpí jenom ten, kdo je úplně lhostejný.

6. S tím také souvisí důležitost, kterou přikládám svým činnostem a vztahům: pokud jim přikládám závažnou hodnotu, bude mě trápit každý neúspěch, s kterým se setkám. Když ale usoudím, že o nic nejde, nebudu sice trpět neúspěchy, ale činnosti či vztahy se mi vyprázdní; výsledkem je nuda, která vede k utrpení v jiné podobě.

7. Svět ve své nepřehledné bohatosti neobsahuje nějaký seznam hodnot, které mi život musí nutně poskytnout. Co chci, je lepší očekávat od sebe než od světa. To, čeho se mi v mém životě nedostalo, buď tady pro mne nebylo nebo jsem neměl odvahu či schopnost si to vzít.

8. Není také nějaký vzorec, kterým se dobrý život musí řídit a jehož nesplnění znamená životní selhání. Každý jsme trochu různý a různé jsou tedy i naše životy. Důležité jen je, rozvinout ve svém životě své nezaměnitelné schopnosti a dary.

9. Není žádná vyšší spravedlnost: zlí lidé za svou špatnost nebývají potrestáni, ti dobří nejsou nutně odměněni – často je to naopak. Jedinou odměnou za moje ušlechtilé činy je vědomí, že jsem se neodrodil dobrým zásadám, a někdy uznání či láska těch, kteří je umí, také chtějí ocenit. Jediným trestem za mé poklesky jsou jejich důsledky a vědomí, že je už nikdy nedokážu doopravdy napravit.

10. S tím souvisí zkušenost, že všechny změny v životě a ve světě jsou přese všechno zdání nevratné. V osobním rejstříku, který si nesu životem, nelze žádný poklesk vymazat. Je ale možné pokusit se trochu změnit a žít tak, abych ostatním či sobě neublížoval víc, než je to nezbytně nutné.

11. Život je snazší, než mi malovali kdysi staří, a těžší, než jsem si sám v mládí namlouval. I prostý, nenáročný život vyžaduje jistou statečnost, s níž v temných fázích života jsem schopen čelit bolestivým ranám a mít sílu k naději v poněkud lepší budoucnost.

12. Kdo říká, že zná život a tak ví, co od něj může ještě očekávat, skoro jistě žije v iluzi. Život má schopnost člověka vždy překvapit. Nicméně to, co v stáří může nabídnout, bude vždy jiné, než to, co tu pro mne bylo v mládí. Věčné mládí je nemorální iluze, která může být zdrojem mnoha utrpení.

13. Úspěch je jistě důležitý, ale je dobré vědět, že svět není dychtivý jej poskytnout a že jeho záře s léty vždy nakonec zmatní nebo pohasne. Věnovat život jenom úspěchu je jako lézt na horské vrcholy: vždycky jsou další, vyšší v dohledu a mezi nimi strže, které hrozí bolestivým pádem. Největší úspěch, za nějž není udělena žádná cena nebo titul před anebo za jménem, je nalézt doopravdy sama sebe ve své neopakovatelnosti a umět milovat s celou tou bohatostí, kterou život nabízí.

14. Tvrdit, že v životě nemá nějaký velký význam láska, je nebezpečný klam. Láska je jedním z hlavních hybatelů života. Má ale mnoho různých podob a upínat se pouze k jedné z nich je příznak nezralosti.

15. Potřeba smyslu existence zřejmě nikdy nezmizí a také nikdy nebude úplně ukojena. Je sotva možné sebedešší větou říct, co smysl života je. Nicméně myslím, že jeho jádrem je naše individualita: každý přinášíme už svou jedinečností něco k bohatosti světa. Rozvíjet to, co je původní a přitom pro okolí obohacující v našich přirozených schopnostech a povaze, je nejspíš základ smysluplné existence.

Toto jsou zásady, které zní téměř samozřejmě. Trvalo mi však aspoň dvě desítky let dospělého života, než jsem se k nim dobral, a další desetiletí, než jsem se v jejich platnosti utvrdil. Bylo by mi milé, kdyby někomu mladšímu přispěly při pouti jeho vlastním životem.

9. září 2011